

Salgın hastalıkla baş etme stratejileri üzerine düşünceler

Türkiye’de planlama yok. Planlama yaklaşımı yok. Plancılar var ama dışlanmış ve gereksizleştirilmiş durumdalar. Buna karşılık sorunlar gerçek ve çok fazla. Hem de nerdeyse çözümsüz ya da sadece sürü bağışıklığı ile çözülebilecek durumda...

Akin Atauz

01/05/2021

aatauz@yahoo.com

Planlama terimi, sanki **Berlin duvarı**yla birlikte buharlaştı. Planlama, pek fazla kullanılan bir terim olmadığı gibi planlamaya olan gereksinim de biraz ortadan kalkmış gibi. Neo-liberal dönemle birlikte, post modern dünyaya ayak uyduramayan terimlerden biri... Toplum diye bir şeyin olmadığı, sadece kendiliğinden girişken bireylerin bulunduğu bir dünyada da planlama ancak birey ya da bireysel firma veya (GO)NGO (devlet-hükümet güdümünde STK) düzeyinde ve proje ölçeğinde söz konusu olabilecek bir kavrama dönüştü.

Türkiye gibi giderek İslamcılığa gömülen bir ülkede, biraz kadercilik, tevekkül biraz çaresizlik ve mutlak otorite karşısında herhangi bir düşünce ve öneri geliştirmenin işe yaramazlığı vb. ek ideolojik faktörlerden de bahsedilebilir. Gerçi bütün dünyada da biraz modernin aşılması ve modern düşünce biliminin önceden kestirme önerileri ya da teoremleri yaratabilme potansiyeli körelmiş ve küreselleşen dünyadaki ilişkilerle/ ilişki ağlarıyla ilgili model değişmeye başlamıştı. Planlama düşüncesinin terkinde hızla değişen teknolojiyle birlikte kamusal ölçeklerde karar alabilmek için gerekli değişkenlerin sayısının çoğalması ve büyük bir hızla sürekli olarak değişmesi karşısında

öngörü üretiminin zorlaşması ve daralması ya da çok fazla varsayıma bağlı hale gelmesi vb. gibi, birçok neden söz konusu olabilir.

Covid-19’la ‘bölge planlaması’yla baş edilebilir miydi?

Planlama genel olarak insanlığın gündemindeki önemini kaybederken, bunu genellikle ülkesel planlama olarak düşünüyoruz, ama bunun aynı zamanda kentlerin planlanması ve geleceğinin sadece rant spekülâtörlerinin zekasına bırakılmaması anlamına geldiğini de biliyoruz. Daha da vahim olanı zaten işlevini ve anlamını hiçbir zaman tam olarak kanıtlayamamış ve Türkiye dahil birçok ülkede hiçbir zaman uygulanamamış olan bölge planlama alanının bütünüyle yok edilmiş olması... Bu ölçekteki ve kapsamdaki kuramın ölüm fermanı **İngiltere**’de başlayan ve “bölge kalkınma ajansı” diye adlandırılan süslü gülünçlkle ilan edilmişti zaten.

Bu yazı da böylesine hayali, “... filan olsaydı, tarih başka türlü yazılmış olabilir miydi?” türü, boş bir konuyla ilgili olacak: Eğer etkili bir bölge planlama düşüncesi ve örgütlenmesi söz konusu olsaydı, “Covid 19 bulaşı ve salgını ile baş etmek, sağaltımı sağlamak, çok daha etkili, başarılı, hızlı ve ucuz olabilir miydi?” sorusuna göz atmayı amaçlıyor. Bu nedenle hemen söylenmesi gerekiyor ki (başta eğitim olmak üzere, diğer pek çok kamu hizmeti gibi) sağlık hizmetlerinin düzenlenmesi, sunumu, mekansallaştırılması, denetimi ve etkinleştirilmesi de tam olarak bir bölge planlama problemidir.

Sağlık alanının planlanması elbette sadece hizmetin dağılımının optimizasyonunu değil, sağlıkla ilgili diğer alanların; altyapının ve sağlık materyalinin üretiminden toplum sağlığıyla ilgili çeşitli kademelerdeki eğitimleri/ araştırmaları ve toplum sağlığıyla ilgili kültürel süreçleri/ bilişsel etkileşimleri de kapsamaması gereken bir çalışma alanını ifade

eder. **Küba**'nın onca yoksulluğa/ ablukaya rağmen, sağlık alanında bu kadar hızlı, etkili ve toplum bakımından düşük maliyetli bir etkinliğe ulaşmış olması, belki planlamadaki öngörü ve amaçları belirleme ve uygulamadaki başarısındanandır?

Salgının sınıfsal, kültürel, politik boyutları

Son salgınla ilgili düşünmeye başlayalım: Önce salgının en temel karakteristik özellikleri neler? Toplumsal ilişki, hatta yakınlık bile bulaş bakımından etkili. Ancak korunabilmek için yapılması gerekenlerin ekonomik/ sınıfsal durum ve kültürel-ideolojik-politik tutumla (diyelim ki, **Boris Johnson** veya **Trump** bakış açıları gibi) vb. ile de ilgisi bulunuyor. Yani toplumsal-ekonomik-politik ve kültürel boyutları olan bir durum söz konusu.

Ancak nüfus, sadece bir yerde ve yörede bulunuyor veya bulunamıyor, insanlar (ve mallar) mekan içinde, sürekli devinim halindeler ve ilişkileneiyorlar. Yani çeşitli ölçeklerde (evrensel mekandan ülkeye-kente-konuta kadar) mekan ve mekanda, belirli biçimde ve zamanda hareket söz konusu. Sağlık/ kamu sağlığı ile ilgili sorunların hiçbir zaman böyle ele alınmadığını bilsek bile soru şu: “Toplumsal ve kültürel olanlar dahil, bütün boyutlarıyla ve bunlar arasındaki ilişkiler ve devinimle birlikte problemin mekansal olarak analizi ve çözümler önerilmesi, düşünülebilecek bütün olumsuz/ ölümcül sonuçların ortadan kaldırılması, vb. bölge planlama yaklaşımıyla nasıl ele alınabilirdi?”

Problem, bugüne kadar çoğunlukla, (her ülkenin –örneğin **Çin**'in, nasıl davrandığını tam olarak bilmemekle birlikte, en azından Türkiye’de kesinlikle) sadece politikacılar ve onlara yardımcı olarak (ve onlara bağımlı) sağlıkçılar/ sağlık “bilim kurulları” tarafından ele alındı. Ancak, sonuçların ne kadar başarısız ve ölümcül olduğunu görüyoruz... Salgın eğer bir bölge planlama problemi olarak ele alınsaydı çok boyutlu ve çok farklı disiplinden gelen uzmanların, programlı ve örgütlenmiş beraberliğiyle sorunun kaynakları ve dinamizminin örüntüsü analiz edilirken, aynı zamanda, hastalıkla baş etme kapasiteleri (sağlık altyapısı, örgütü ve personeli vb.) ve bunların mekandaki

dağılımının demografik dağılımla uyumu, yeni önleyici materyal (ilaç, aşı, materyal vb.) geliştirme araştırmaları ve materyalin üretimi/ bilimsel olarak örneklem üzerinden sınanması/ geliştirilmesi ve başarılı ürünlerin üretim ve uygulanma programları vb. ile birlikte ele alınabilir, hızlı ve etkin sonuçlara ulaşılmış olunabilirdi.

Tıp alanından gelen uygulamacıların ve akademisyenlerin virüsün/ hastalığın / bulaşın özellikleri ve davranış kalıplarıyla ilgili bilimsel bilgileri ve uygulama deneyimleri olmakla birlikte, onların zaten kendi görev alanlarındaki çabaların gerektirdiği yoğunluk nedeniyle çözüm planlayabilmeleri çok güç. Ayrıca, **Sağlık Bakanlığı** bürokrasisinin (daha doğru bir deyimle itaat ettirilmiş bürokrasinin) donanımsızlığı, bu sorunu ele almak ve çözüm perspektifi önermek bakımından neden yeterli ve hazırlıklı olamayacağını zaten göstermiş bulunuyor.

Politikacılar ise (üstelik tam olarak sorumsuz ve popülist politika davranışı sergileyen politikacılar) zaten kategorik olarak reddedilmesi gereken (ne politika, ne de strateji bile diyemeyeceğimiz) bir yol/ tutum izlediler. Salgının başından beri hem bilgisizlikleri/ cehaletleri hem saydam ve açık olmayan tutumları, aldatmacı ve güvenilmez-yalancı oluşları, tutarsızlıkları/ becerisizlikleri ve her zaman kamu yararından önce bireysel-partisel çıkarlarını üstün tutuşları vb. gibi nedenlerle tam olarak başarısızlar.

Plan yok, planlama yok, plancı var ama dinleyen yok

Oysa sorunla baş edebilmek bakımından, problem çözme tekniklerini bilen ve bunun gerektirdiği dinamizmi mekansal olarak algılayabilen ve uygulayabilen, çok farklı bilim alanlarından gelen uzmanlarla birlikte ortak-tutarlılığı sağlanmış ve çok boyutlu/ katmanlı kararlar üretebilen bir çalışma ve planlama grubuna gereksinim olduğu açıktır. Bu grup, (yukarıda sayılan sağlıkçılar, sağlık bürokrasisi ve politikacılar da dahil) kısa ve orta erim için kamu yararını ön planda tutarak açık ve saydam, bilimsel olarak doğru ve güvenilir ama politik olarak da ikna edici, toplumsal kültürün panikleri ve darboğazlarını aşabilmeye göre inceltilmiş, demokratik ama kamu sağlığının gerektirdiği sınırları/

sınırlamaları net ve ikna edici bir biçimde çizebilen bir çalışma anlayışıyla başarılı sonuçlar elde edebilirdi.

Ama Türkiye’de planlama yok. Planlama yaklaşımı yok. Plancılar var ama dışlanmış ve gereksizleştirilmiş durumdalar. Bölge plancısı ise zaten son derece az ve anlamsız işlerle, birikimlerini köreltmekten başka işe yaramayacak geçim yolları bulmaya çalışıyorlar. Buna karşılık sorunlar gerçek ve çok fazla. Hem de nerdeyse çözümsüz (ya da sadece sürü bağışıklığı ile çözülebilecek) durumda...

Yukarıdaki kısa giriş düşüncelerinin kesin ve çok vahim bir eksiği var: Bu düşünceler nasıl bir devlet kuramına dayanıyor ve bu devlet türü içinde salgının gerektirebileceği kesin kısıtlamalar ve sınırlar ile demokratik – özgür bir toplum ve yurttaş/ birey (salgından endişeli, hem en sağcı parti yandaşları hem de en solcular ve sosyal demokratlar vb.) arasındaki çelişki ve çatışma dolu ilişkiler nasıl ele alınacak? Uzunca bir süredir tartıştığımız katılım ve (kentsel/ bölgesel/ ülkesel) yönetim/ yönetişim süreçleri, demokrasi vb. ile ilgili varsayımlarımız neler?

Gelecek hafta, bu soruları elleçlemeyi (bu kadar kısa metinlerle gerçek bir “irdeleme/ inceleme ya da tartışma” vb. yapamadığımızın farkında olduğum için böyle yazıyorum) sürdüreceğiz.

Akın Atauz